24.10.2023

Eduskunnan talousvaliokunnalle

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:ltä lausuntoa otsikkoasiassa. MaRa yhtyy Elinkeinoelämän Keskusliitto ry:n antamaan lausuntoon ja lausuu sen lisäksi seuraavan.

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

4.1 Keskeiset veroperustemuutokset – vuonna 2024 (s. Y 21)

Budjettiehdotuksen mukaan alkoholiverotusta muutetaan siten, että väkevien alkoholijuomien ja viinien veroa korotetaan ja oluen veroa alennetaan. Näiden muutosten arvioidaan kasvattavan valtion verotuloja yhteensä noin 15 miljoonaa euroa.

Ravintola-anniskelu on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti reilut 20 vuotta. Vielä 1990-luvun lopussa anniskelun osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta Suomessa oli hieman yli 20 prosenttia. Nykyisin osuus on hieman yli 10 prosenttia ja lasku todennäköisesti jatkuu. Anniskelu toi ravintoloiden myynnistä 50 prosenttia vielä vuonna 2003, mutta nykyisin juuri ja juuri yli 30 prosenttia. Muutos on ollut radikaali, ja se on vaikuttanut dramaattisesti ravintoloiden kannattavuuteen. Alkoholin anniskelu on ravintoloille suhteellisesti huomattavasti tärkeämpää kuin alkoholin myynti päivittäistavarakaupoille.

Ravintolat ovat ylivoimaisia työllistäjiä verrattuna muuhun alkoholielinkeinoon. Anniskelutyöllisyyden osuus on yli 70 prosenttia kaikesta alkoholielinkeinoihin liittyvästä työllisyydestä. Vähittäiskaupan osuus on 10 prosenttia.

Ravintolat ovat myös ylivoimaisia verotulojen tuojia, vaikka veroprosentit olisivat pienemmätkin. Anniskelun osuus Suomen tilastoidusta alkoholikulutuksesta oli vain 13,5 prosenttia vuonna 2018. Anniskelun osuus alkoholimyynnin arvosta oli peräti 35,1 prosenttia. Anniskelu toisi alemmalla 14 prosentin arvonlisäverokannallakin 41 senttiä enemmän verotuloja per keskiolutpullo kuin kaupasta ostettu keskiolutpullo.

Jos viinien alkoholijuomaveroa korotetaan budjettiehtouksessa esitetyllä tavalla, Suomen alkoholijuomavero on kaikissa juomaryhmissä (olut, viini ja väkevät) EU-maiden korkein (liite 1). Anniskelun arvonlisävero on lisäksi EU-maiden korkeimpien joukossa.

Korkea arvonlisäverotus syö suomalaisten ravintoloiden, mutta myös laajemmin Suomen matkailualan kilpailukykyä. Tätä korostaa vielä se, että alkoholin hakeminen Baltian maista ja tulevaisuudessa myös etäostaminen ulkomailta on suosittua ja vaivatonta. Alkoholimatkailu Baltiaan ja jossakin määrin myös Ruotsin laivoille vie matkailijoita Suomesta ja verotuloja valtiolta.

Baltiasta tuotava alkoholi (ja jatkossa etänä ulkomailta hankittava) on johtanut siihen, että varsinkin pienemmillä paikkakunnilla perhe-, hää- ja syntymäpäiväjuhlat ovat siirtyneet sellaisiin ravintoloihin, jotka eivät hae anniskelulupia. Näin toimien niihin ei sovelleta alkoholilakia eivätkä alkoholiviranomaiset valvo heidän toimintaansa. Alkoholilakia noudattavat ravintolat ovat menettäneet asiakkaansa, ja moni pieni paikkakunta (yhdessä muiden syiden kanssa) viimeisenkin hotellinsa.

MaRa katsoo, että alkoholijuomaveroa ei korottaa, vaan alentaa kaikissa juomaryhmissä. Korkea verotus heikentää suomalaisen alkoholielinkeinon ja erityisesti ravintoloiden toimintaedellytyksiä. Korkea verotus ohjaa alkoholin hankintaa Baltian maihin ja jatkossa yhä enemmän verkko-ostoksiin ulkomailta. Alkoholimatkailu Baltian maihin ja jossain määrin myös Ruotsiin vähentävät kotimaassa tapahtuvaa matkailua.

32.01 Visit Finlandin rahoitus (ss. 624–625)

Budjettiehdotuksen mukaan Visit Finlandille esitetään ensi vuodeksi 9,8 miljoonaa euroa Suomeen suuntautuvan matkailun edistämiseen.

Suomen matkailuala kärsi pahasti Venäjän aloittamasta hyökkäyssodasta. Suomen matkustustase oli kaksi miljardia euroa alijäämäinen vuonna 2022 (liite 2). Jos matkustustase olisi tasapainossa, Suomen valtio saisi vuosittain 600 miljoonaa euroa enemmän verotuloja.

Suomi oli jo ennen koronapandemiaa ja Venäjän aloittamaa hyökkäyssotaa matkailussa heikoimmin menestyvä Pohjoismaa. Tähän on kaksi pääasiallista syytä: 1. Suomi on saari, jonne ei pääse manner-Euroopasta henkilöautolla ilman laivamatkaa ja 2. Suomi on Pohjoismaista heikoimmin tunnettu matkailumaana. Sijainnille emme voi mitään muuta kuin pitämällä Suomen saavutettavuuden korkealla tasolla.

Tunnettuudelle voimme sen sijaan tehdä paljonkin. Visit Finlandin määrärahoja on leikattu viimeisen noin 15 vuoden aikana tasolta 17 miljoonaa euroa vuodessa tasolle 10 miljoonaa euroa vuodessa. Viime vuosina Visit Finland on saanut hankekohtaista rahoitusta, mutta matkailun kannalta tuki tärkeään maakuvamarkkinointiin ulkomailla käytettävissä olevia varoja ei ole lisätty.

Venäjän hyökkäyssota vei Suomen matkailualan ylivoimatekijät matkailussa. Pitkään poissa olevia venäläisiä sekä reilusti vähentyneitä kiinalaisia ja japanilaisia matkailijoita korvaavat matkailijat pitää hakea muun muassa erittäin kilpailluilta Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Etelä-Aasian markkinoilta. Suomen tunnetuksi tekeminen siellä vaatii rahaa. Matkailualan yleensä pienet yritykset eivät tähän pysty. Suomen valtion intressissä on matkailun lisääminen Suomeen, sillä ala on suuri työllistäjä (yli 130 000 henkilöä vuonna 2019). Pelkästään majoitus- ja ravintola-alan yritysten verojalanjälki oli tutkija Pekka Lithin mukaan 2,9 miljardia euroa vuonna 2019.

MaRa ehdottaa, että Visit Finlandin perusrahoitus tulee nostaa 10 miljoonasta eurosta 20 miljoonaan euroon. Tämä on pieni raha ottaen huomioon valtion alalta saamat verotulot.

VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2027

3.3 Julkisen talouden kestävyys (s. 16)

Kohdassa käsitellään Suomen väestön ikääntymistä ja siitä seuraavaa huoltosuhteen heikkenemistä. Kysymys on elintärkeä sekä Suomen elinvoiman että elinkeinoelämän työvoiman saamisen ja kasvun kannalta.

Työvoimapula on matkailu- ja ravintola-alalla tilapäisesti hieman hellittänyt, kun ulkomaalaisten matkailijoiden määrä on vähentynyt verrattuna koronapandemiaa edeltävään aikaan ja kotimaisten asiakkaiden ostovoima on heikentynyt. Niiden myötä palvelujen kysyntä on vähentynyt. Alalle on myös palannut sieltä koronarajoitusten takia poislähteneitä työntekijöitä. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tilannetta, että talouden nousun käynnistyessä työvoimapula iskee vuosi vuodelta entistä pahempana.

Hallitusohjelmassa sovittiin, että EU-maiden ulkopuolelta tulevien työntekijöiden kuukausitulon raja korotetaan 1 600 euroon ottaen kuitenkin huomioon vaikutukset työvoiman saatavuuteen ja julkiseen talouteen. Kuukausitulorajan 1 600 euron raja tuottaa suuren ongelma matkailu- ja ravintola-alan osa-aikaisen työvoiman saatavuudelle.

Tutkija Pekka Lith selvitti kesän 2023 aikana MaRan toimeksiannosta, kuinka paljon osa-aikainen työntekijä tuottaa valtiolle muun muassa arvonlisävero- ja valmisteverotuottoja ansiotuloverojen lisäksi. Selvityksen mukaan alle 1 600 euroa ansaitsevien palkansaajien henkilöä kohti arvioitu laskennallinen verojalanjälki on 10 142 euroa (vuosi 2019). Luotettavan tiedon saaminen vain EU:n ulkopuolelta tulevien ja alle 1 600 euroa tienaavien veronjäljestä on erittäin vaikeaa. Osa-aikaisten työntekijöiden verojalanjälki tulee ottaa huomioon, kun lasketaan heidän aiheuttamiaan kustannuksia valtiolle.

EU:n ulkopuolelta tulevat osa-aikatyöntekijät tekevät sellaisia työtehtäviä, joita ilman matkailu- ja ravintola-alan yritykset eivät pysty toimimaan. He toimivat, varsinkin uran alkuvaiheessa, enimmäkseen avustavissa keittiötehtävissä. Näihin tehtäviin ei ole saatavissa riittävästi työntekijöitä Suomesta ja ETA-maista toisin hallitusohjelmassa suunnitellaan.

Alan palvelujen kysyntä vaihtelee päivän, viikonpäivän tai vuodenajan mukaan niin paljon, ettei heille voida tarjota kokoaikaisia työtehtäviä, joissa kuukausipalkka ylittää selvästi 1 600 euron rajan. Työpaikat eivät muutu kokoaikaisiksi poliittisella päätöksellä.

Suomen elinvoima edellyttää työperäisen maahanmuuton lisäämistä ja sitä, että perheet jäävät asumaan Suomeen ja lapset käymään koulunsa Suomessa. Koulun jälkeen heitä tarvitaan maksamaan veroja Suomen valtiolle.

EU:n ulkopuolelta tulevat osa-aikaiset työntekijät ovat välttämättömiä matkailu- ja ravintola-alalle. Kuukausitulorajan nostamisella 1 600 euron on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia työvoiman saatavuuteen. Toimialan osa-aikaisten työntekijöiden verojalanjälki, 10 142 euroa, tulee ottaa huomioon, kun tarkastellaan heidän kokonaisvaikutustaan valtion talouteen.

5.4 Budjettitalouden tulot – veroperustemuutokset (s. 47)

Kohdassa käsitellään muun muassa matkailupalvelujen arvonlisäveron korottamista 10 prosentista 14 prosenttiin.

Koronapandemia ja ankarat rajoitukset romahduttivat matkailualan yritysten talouden. Rajoitusten päättyessä 1.3.2022 alan yrityksillä oli suuret odotukset rivakasta toipumisesta. Venäjän helmikuussa aloittama sota vei nämä odotukset.

Koronapandemia ja rajoitukset kohtelivat yrityksiä alan sisälläkin eri tavalla. Pahiten kärsivät hotellit, ja tapahtuma- ja kulttuurialan yritykset. Suuret yritykset kärsivät enemmän kuin pienet. Pahin kärsijä oli matkailualan veturina toimiva pääkaupunkiseutu.

Hotellitoimiala oli yksi koronapandemian ja -rajoitusten pahimmin runtelemista toimialoista. Hotellitoimialan nettotulos oli 19 prosenttia tappiollinen vuonna 2020 ja 14 prosenttia vuonna 2021. Hotellit, varsinkin isommat hotellit, saivat niukat tuet valtiolta rajoitusten aiheuttamista tappioista. Hotellitoimialalla oli käynnissä jo ennen koronapandemiaa konsolidoituminen ja pienten hotellien lopettamistrendi etenkin muuttotappioalueilla.

Venäjän sodan alkaminen vei Suomen matkailualalta sen ainoat sijaintiin liittyvät ylivoimatekijät. Venäläisiä matkailijoita ei ole eikä tule pitkään aikaan (yöpyjiä oli 95 prosenttia vähemmän tammi-heinäkuussa 2023 kuin 2019). Venäjän ylilentokielto vähensi merkittävästi japanilaisten (67 prosenttia vähemmän) ja kiinalaisten (76 prosenttia vähemmän) matkailijoiden määrää. Noiden kolmen matkailijaryhmän osuus Suomen ulkomaisesta matkailutulosta oli 30 prosenttia ennen koronaa. Itä-Suomi ja pääkaupunkiseutu kärsivät tästä eniten. Ulkomailta Suomeen suuntautunut matkailu on elpynyt huomattavasti hitaammin kuin muihin Pohjoismaihin (liitteet 3–4).

Hotelliala on investoinut miljardiluokassa viime vuosina ja tulevina vuosina. Investointipäätökset on tehty tulevaisuudennäkymässä, jossa ei ollut koronaa eikä Venäjän aloittamaa sotaa. Hotellikapasiteetti on kasvanut enemmän kuin koskaan aiemmin: esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on nyt noin 4 000 huonetta enemmän kuin vuonna 2018 ja parin vuoden sisällä on tulossa vielä yli 2 000 huonetta lisää. Huoneita on huomattavasti enemmän kuin on kannattavaa nykyisin ja useita vuosia eteenpäin.

Samanaikaisesti kustannukset ovat kasvaneet enemmän kuin koskaan aiemmin. Esimerkiksi ravintoloiden raaka-aineiden tukkuhinnat nousivat Tilastokeskuksen mukaan helmikuusta 2022 helmikuuhun 2023 yli 22 prosenttia. Viime talvena yrityksiä kaatui korkeiden sähkön hintojen takia. Nyt hintojen nousuvauhti on laantunut, sillä syyskuusta 2022 syyskuuhun 2023 tukkuhinnat nousivat 2,5 prosenttia. Tukkuhinnat ovat kuitenkin erittäin korkeat.

Palvelualat ovat kannatelleet Suomen taloutta teollisuuden ja varsinkin rakennusteollisuuden kysynnän heikennyttyä. Myös matkailu- ja ravintola-alan tämän vuoden seitsemän ensimmäistä kuukautta olivat ennakoitua selvästi parempia. Syksyä kohti näkymät kuitenkin heikentyvät etenkin korkojen nousun takia.

Toimialan yritykset ovat myös huomattavan velkaisia koronan jäljiltä. Lisärasituksen tuo hallitusohjelmassa sovittu 10 prosentin arvonlisäverokantaan kuuluvien palvelujen ja tavaroiden arvonlisäveron nostaminen 14 prosenttiin. Korotus osuu toimialoihin, jotka olivat koronarajoitusten pahimpia kärsijöitä (esimerkiksi hotellit, konsertit, teatterit ja festivaalit). Esimerkiksi pääkaupunkiseudun ja Etelä-Karjalan hotellien tilanne on tukala ilman korotustakin.

Korotuksen jälkeen Suomessa olisi ETA-maiden toiseksi korkein arvonlisävero majoituksessa, vain Tanskassa on korkeampi (liite 5). Arvonlisävero osuu suoraan vientiin esimerkiksi hotellitoimialalla ja ohjelmapalveluissa (esimerkiksi koira- ja moottorikelkkasafarit). Monella paikkakunnalla Pohjois-Suomessa ulkomaalaisten majoittujien osuus on jo yli puolet ja Helsingissäkin oli ennen koronapandemiaa. Ohjelmapalveluissa ulkomaalaisten asiakkaiden osuus on yli 95 prosenttia.

MaRa katsoo, että matkailu- ja tapahtuma-alaa koskevien arvonlisäverojen korottaminen ei tuo paljon rahaa valtion kassaan, mutta on erittäin hankala koronarajoitusten runtelemille yrityksille. Ne ovat kohdanneet lisäksi Venäjän sodan aiheuttaman kustannusten nousun ja ulkomaalaisten asiakkaiden merkittävän vähenemisen. Arvonlisäveron korottamisesta 14 prosenttiin tulisi luopua.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Timo Lappi
toimitusjohtaja

Veli-Matti Aittoniemi
varatoimitusjohtaja